

УДК 338.46

О.В. ПАЛЕНИЧАК, кандидат економічних наук
Інститут сільського господарства Карпатського регіону

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ⁶

Традиційно сільськогосподарське виробництво розглядається через призму необхідності отримання достатньої кількості продуктів харчування для населення та сировини для переробної промисловості без нанесення шкоди навколишньому природному середовищу. Відповідно виробництво має бути економічно вигідним і еколого-орієнтованим, оскільки ці умови визначають рівень збалансованого розвитку землеробства та сільськогосподарського виробництва.

Сільськогосподарське виробництво, земельні ресурси, продовольча безпека, самозабезпеченість продовольством, конкурентоспроможність

Постановка проблеми. Основою гарантування продовольчої безпеки держави, задоволення населення основними продуктами харчування в достатній кількості та різного асортименту є ефективне аграрне виробництво. У Державній цільовій програмі розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року зазначено, що аграрний сектор України, базовою складовою якого є сільське господарство, формує продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створює соціально-економічні умови сільського розвитку. Мета державного регулювання сільськогосподарського виробництва - досягнення економічно ефективного розвитку сільського господарства, що забезпечує певні соціальні гарантії. У процесі такого регулювання передбачається економічна підтримка аграрних підприємств на основі досягнення необхідного рівня дохідності аграрних підприємств в умовах несприятливої ринкової кон'юнктури, а також виробництво аграрної продукції в такому обсязі й асортименті продукції та її якості, які вигідні споживачам і забезпечують соціальну стабільність суспільства. Однак у пореформений період державний протекціонізм, взятий на озброєння в агропродовольчій сфері України не доведений до логічного завершення [1].

Теоретико-методологічні проблеми регулювання аграрної економіки в контексті продовольчого забезпечення населення знайшли відображення у працях: В. Амбросова, В. Андрійчука, Ю. Білика, О. Бородіної, П.

Гайдуцького, А. Гальчинського, В. Гейця, І. Лукінова, Б. Пасхавера, П. Саблука, Н. Скопенко, О. Шпичака. Аналіз наукових здобутків свідчить про необхідність удосконалення регіональної політики щодо розвитку аграрного сектора, що є важливою передумовою підвищення рівня продовольчого забезпечення населення.

Метою і завданням дослідження є аналіз сучасного стану, тенденцій та перспектив розвитку аграрного виробництва регіону в контексті забезпечення населення основними видами продуктів харчування.

Результати досліджень. Враховуючи те, що самозабезпеченість продовольством для регіонального рівня на відміну від загальнодержавного втрачає свою гостроту, аналіз і оцінка розвитку продовольчого забезпечення регіону дозволяє виокремити проблеми локального характеру і шляхи їх вирішення. Внаслідок формування конкурентного середовища у сфері сільськогосподарського землекористування на сучасному етапі розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки актуалізується проблема оптимального використання земельно-ресурсного потенціалу. Проведений аналіз факторів та існуючих тенденцій розвитку аграрного виробництва в умовах схилового землеробства (природно-кліматичні зони Передкарпаття і Карпати Львівської області) свідчить про відсутність належних передумов щодо оптимізації використання земельних ресурсів, зокрема:

- рівень розораності сільськогосподарських угідь у цих зонах становить відповідно 75,3 і 60,4%, що значно перевищує науково-обґрунтовані показники;

- структура посівних площ є нераціональною, оскільки на схилових землях значну частку займають зернові (36,9%) і технічні культури (11,7%), що негативно позначається на еколого-економічній ефективності використання земель сільськогосподарського призначення;

- порівняно низькі якісні показники ґрунту не сприяють формуванню та розвитку органічного виробництва, як одного з перспективних напрямів стабілізації і підвищення рентабельності виробництва;

- складний рельєф та розміщення сільськогосподарських угідь на схилових землях зумовлюють прискорений розвиток ерозії ґрунтового покриву. У зональному розрізі обсяги внесення мінеральних добрив не компенсуються порівняно більшими втратами поживних речовин;

- наявність значних площ схилових земель призводить до зростання затрат на виробництво сільськогосподарської продукції;

Нині спостерігається позитивна тенденція до нарощування обсягів сільськогосподарської продукції у аграрних підприємствах, однак інтенсифікація виробництва відбувається за рахунок вирощування високоприбуткових сільськогосподарських культур. Значна частина відповідної рослинницької продукції скуповується посередниками і продається на експорт, так, у Львівській області у 2015 році експортовано 400 тисяч тонн зерна, що становить 29,3% від валового збору.

Несприятливі організаційно-економічні умови ведення сільського господарства і, зокрема, наявність схилових земель, призводять до зростання собівартості вирощеної продукції. Проведений аналіз показує, що

показники рівня рентабельності у зоні Передкарпаття в розрізі районів характеризуються значною диференціацією і є нижчими порівняно із загальнообласними показниками (табл.). Однією із причин такого стану є недостатній рівень державної підтримки аграрних товаровиробників, які знаходяться у порівняно гірших умовах господарювання.

Рентабельність від реалізації сільськогосподарської продукції у 2014 році, %

Показники	Зона Передкарпаття (адміністративні райони)				Львівська область
	Дрогобицький	Жидачівський	Самбірський	Стрийський	
Сільськогосподарська продукція - всього	8,7	-11,6	34,3	7,7	36,0
Продукція рослинництва	25,3	-18,1	34,3	9,8	44,1
Продукція тваринництва	-2,5	5,2	-	-5,2	-1,9

У розвинених країнах серед основних напрямів державної підтримки сільського господарства є розробка та забезпечення фінансування спеціальних програм, спрямованих на підтримку малих фермерських господарств і фермерських господарств, які працюють у важких умовах [2]. У країнах ЄС зі 100 млрд Євробюджет Співдружності виділяє сільському господарству 70 млрд. Окрім цього, кожна країна субсидує галузь додатково. Зазначимо, що у Канаді обсяг підтримки товаровиробників у сільському господарстві становить не менше 21% до вартості продукції. У країнах ЄС цей показник – не менше 33% обсягу продукції, у США – 18%. Наведені дані свідчать, що навіть за умови реалізації прийнятих в Україні програм дієвість державної підтримки сільськогосподарського виробництва значно поступається рівню провідних країн [3].

У період переходу до ринкових відносин на загальнодержавному і регіональному рівнях відбулася структурна перебудова всієї системи формування й розподілу продовольчих ресурсів: на зміну централізованій плановій системі прийшла модель, побудована на принципах економічного лібералізму. Як наслідок, у регіонах, в яких була сформована відповідна територіально-галузева структура господарського комплексу, виникли проблеми конкурентоспроможності аграрної продукції, що призвело до істотного скорочення її обсягів. Наприклад, у Львівській області у аграрних підприємствах в зонах Передкарпаття і Карпат, що традиційно спеціалізувалися на вирощуванні тваринницької продукції, у 2014 виробництво м'яса ВРХ становило лише 13,5%, молока - 13,1% у структурі загальнообласного виробництва: у дореформений період ці показники склали відповідно 26,1% й 24,4% .

Протягом останніх років за рахунок підвищення інтенсивності використання сільськогосподарських угідь в аграрних підприємствах у

зонах Передкарпаття і Карпат спостерігається позитивна тенденція до зростання питомої ваги й ролі цієї категорії господарств у вирощуванні сільськогосподарської продукції. Однак, слід зазначити, що підвищення ефективності виробництва в аграрних підприємствах відбувається за рахунок інтенсифікації лише окремих галузей, що негативно позначається на структурі товарної продукції та забезпеченні переробних підприємств сировиною.

У природно-кліматичних зонах (Передкарпаття і Карпати), де землеробство здійснюється в основному на схилових землях, незважаючи на досить високу частку зернових культур (35,6%) у структурі посівних площ, існуючий рівень їх виробництва (з урахуванням потреб у розвитку галузі в цілому) є недостатнім для самозабезпечення населення цією продукцією (коефіцієнт самозабезпечення - 56,1). Згідно статистичних даних, у цих зонах у всіх категоріях господарств обсяги виробництва м'яса ВРХ, свиней, а також молока дозволяють забезпечити населення відповідними продуктами харчування. Виробництво м'яса ВРХ і свиней (у забійній вазі) на одну особу складає 21,3 і 46 кг, молока – 514,7 кг. Таким чином, існуючі обсяги виробництва окремих видів м'яса, а також молока у зонах Передкарпатті й Карпатах є достатніми для самозабезпечення.

Стосовно умов Львівської області за результатами інтегрованих досліджень наукових підрозділів Інституту сільського господарства Карпатського регіону, визначено, що під дією специфічних природно-кліматичних факторів основними виробничими напрямками аграрних формувань у Передкарпатті й Карпатах повинні бути: молочний з розвитком льонарства, скотарсько-племінний з розвитком буряківництва, скотарсько-відгодівельний з розвитком льонарства, що забезпечує раціональне використання сільськогосподарських угідь. Слід зазначити, що у дореформений період завдяки державній підтримці у різних природно-кліматичних зонах Львівської області існуюча структура посівних площ в основному відповідала рекомендованій, що сприяло раціональному використанню земельно-ресурсного потенціалу та виробництва основних видів рослинницької і тваринницької продукції. Нині, незважаючи на сприятливі природно-кліматичні умови щодо вирощування тваринницької продукції у зонах Передкарпаття і Карпат основним виробничим напрямом є вирощування зернових і технічних культур.

Висновки. Проведені дослідження показують, що в умовах схилового землеробства ефективність сільськогосподарського виробництва знижується. Тому на регіональному рівні важливого значення набуває розробка та забезпечення фінансування спеціальної програми, спрямованої на підтримку аграрних підприємств, які вирощують сільськогосподарську продукцію на схилових землях. Водночас у відповідній програмі необхідно передбачити надання фінансової підтримки на конкурсній основі, що сприятиме оптимальному використанню бюджетних коштів.

В сучасних економічних умовах у зоні схилового землеробства у Львівській області обсяги виробництва тваринницької продукції є достатніми для самозабезпечення. Проте актуальною залишається проблема

формування і розвитку аграрних підприємств, що спеціалізуються на виробництві молочної і м'ясної продукції. У цій категорії господарств нарощування обсягів відповідної продукції є необхідною умовою гарантування її достатніх обсягів та підвищення товарності.

Бібліографічний список

1. Козак К.Б. Пріоритетні сфери й механізми забезпечення продовольчої безпеки регіонів /К.Б. Козак //Економіка харчової промисловості. 2014. №4(24). – С.3.
2. Филюк Г., Піменова О. Зарубіжний та вітчизняний досвід державної підтримки сільськогосподарських виробників /Г. Филюк, О. Піменова //Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2015. №5 (170). – С.22.
3. Варченко О.М. Бюджетна підтримка як інструмент забезпечення ефективності державної аграрної політики / О.М. Варченко // Економіка та управління АПК. – 2012. – Вип. 9. – С.5.

Одержано редколегією 20.09.2017 р.

О.В. ПАЛЕНИЧАК

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА РЕГИОНА В КОНТЕКСТЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ

Традиционно сельскохозяйственное производство рассматривается через призму необходимости получения достаточного количества продуктов питания для населения и сырья для перерабатывающей промышленности без нанесения вреда окружающей среде. Соответственно производство должно быть экономически выгодным и экологически ориентированным, поскольку эти условия определяют уровень сбалансированного развития земледелия и сельскохозяйственного производства.

O. PALENICHAK

ANALYSIS OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN THE REGION FOOD PROVISION OF POPULATION

Traditionally, agricultural production is seen in the light of the need to get enough food for the population and raw materials for the processing industry without harming the environment. Accordingly, production must be cost-effective and eco-oriented, since these conditions determine the level of sustainable development of agriculture and agricultural production in general.